

8. Multiperspectivitatea în predarea istoriei

„...Dacă mă veți întreba care este țara mea de origine, vă voi răspunde astfel: m-am născut la Fiume, am crescut la Belgrad, Budapesta, Pressburg (Bratislava), Viena, Brașov și Munchen și am un pașaport maghiar, dar nu am o patrie. Sunt produsul foarte tipic al monarhiei austro-ungare și al Europei Centrale; sunt deopotrivă maghiar, croat, ceh și polonez, aproape un european [...], iar limba pe care o vorbesc e germana...Care este istoria pe care trebuie să o învăț și cum trebuie să o învăț ?...”

Odon von Horvath

Scriitor austriac, 1901-1938

Autorul lucrării *Povestiri din pădurile Vienei*

De ce este importantă multiperspectivitatea? Aceasta este o întrebare care continuă să preocupe deopotrivă istoricii, dar și cadrele didactice. Abordarea de pe pozițiile multiperspectivității are numeroase justificări. Astfel, lumea contemporană are o diversitate etno-culturală, religioasă și socială deosebită, care a provenit din evoluția istorică, în general, din mișcările de populație, din deciziile unor reuniuni internaționale. Apoi, nu trebuie uitat faptul că există întotdeauna mai multe interpretări cu privire la un eveniment și mai mulți actori ai istoriei, care au alcătuit mai multe mărturii asupra trecutului, ceea ce conferă istoriei un grad de complexitate deosebită. În același timp, s-au impus și însă se impun probleme controversate și sensibile ale istoriei. Pacea socială, democrația și coeziunea unei comunități presupun o viziune comun acceptată asupra trecutului, prezentului și viitorului.

Pentru o lungă perioadă de timp istoria ca obiect de studiu în școală a fost abordată dintr-o perspectivă monoculturală, etnocentrică și bazată pe ideea că istoria națională trebuie să constituie cadrul din care să fie prezentată istoria universală. Continuă însă să predomine orientarea de tip metodologic după care, oriunde în Europa, profesorul de istorie preamărește gloria și dramele istoriei naționale și trece pe planul doi sau chiar trei cadrul general al istoriei Europei sau a celei universale. Afirmarea curentului „Noii istorii”, care promovează o abordare de tip nou a istoriei în școală—accentul cade pe modul în care se învață, să analizează, se interpretează, se utilizează principiile gândirii critice (CUM? DE CE? CÂND?), impune ca predarea-învățarea istoriei să se facă, tot mai mult, dintr-o perspectivă globală, care să depășească imaginea după care Europa Occidentală este unicul izvor de istorie și care să valorifice moștenirea istorică comună a continentului nostru. Mai apoi, studiul istoriei vizează astăzi și alte grupuri sociale, decât cele tradiționale, ca de exemplu, cele „uite”-femeile, săracii, familiile, copiii, imigranții. În aceste condiții, profesorul de istorie trebuie să joace un rol mult mai important în pregătirea elevilor pentru viață.

Termenii utilizați sunt: *MULTIPERSPECTIVITATE* sau de *PERSPECTIVE MULTIPLE*. Termenul de *multiperspectivitate* a fost puțin utilizat înainte de anii 1990. Apoi a fost folosit pe larg, în ultimul deceniu al secolului 20 și cu precădere în secolul nostru. De menționat este faptul că termenul este mai mult utilizat decât foarte clar definit. Astfel, Peter Fritzsche îl definește ca „o strategie a înțelegerii”, iar Ann Low Beer, ca o modalitate de „a privi evenimentele din mai multe puncte de vedere”.

În legătură cu multiperspectivitatea pot fi formulate mai multe întrebări, și anume: Ce înseamnă multiperspectivitatea într-un context istoric concret? Este necesar oare ca profesorul să ia în considerație, în analiza unui eveniment / fenomen toate perspectivele formulate sau să opereze o selecție în cadrul acestora? Și dacă în cel din urmă caz este

vorba de o selecție, care sunt criteriile utilizate pentru această selecție? Implică oare multiperspectivitatea doar selecția și apoi interpretarea surselor istorice sau deopotrivă, analiza, explicația și formularea de judecăți de valoare pe marginea acestora ?

Scopul abordării istoriei din perspectiva multiperspectivității vizează, între altele:

a) înțelegerea mai cuprinzătoare a evenimentelor și proceselor istorice, luându-se în considerare, într-o analiză mai de profunzime, *asemănările și deosebiri*le dintre diferitele mărturii cu privire la istorie;

b) înțelegerea dimensiunilor dinamicii sociale într-o epocă dată și a interacțiunii dintre diferite grupuri sociale;

c) dezvăluirea percepțiilor noastre despre „*ceilalți*”, dar și relațiile dintre „*noi*” și „*ceilalți*”;

d) extinderea ariei și scopului analizei unor evenimente și procese istorice;

e) adăugarea unei noi dimensiuni istoriei narative și anume aceea care să sprijine înțelegerea faptului că unele conflicte se nasc și persistă datorită deosebirilor de interpretare le manifestă diferitele părți, aflate în conflict.

Pentru a înțelege importanța abordării din perspectiva multiperspectivității profesorul și elevul deopotrivă trebuie să știe că:

- Nu există neapărat o variantă corectă cu privire la un eveniment istoric;
- Același eveniment istoric poate fi descris diferit, pornind-se de la punctul de vedere al unui individ, care poate fi profesor, jurnalist, politician, producător de televiziune;
- Același eveniment/proces istoric poate fi interpretat diferit de la istoric la istoric;
- Toate relatările (părerile) cu privire la un eveniment sunt provizorii;
- Aceiași afirmație, cu privire la un eveniment/proces istoric, deși este în aparență clară, poate îmbrăca înțelesuri diferite pentru oameni, în funcție de anumite situații concrete;
- Sursele istorice sunt arareori imparțiale;
- Pot exista persoane care s-au aflat în același loc și care au formulat afirmații demne de încredere, cu privire la un eveniment/proces istoric, dar care sunt diferite;
- Martorii unor evenimente pot ocupa poziții diferite (ex. martor ocular, participant);
- Mai mulți martori ai unor evenimente se pot contrazice cu privire la același aspect al respectivului eveniment;
- Părerile unor martori ai unor evenimente pot fi contrazise de părerile altora.

Având în vedere acestea, atunci când se analizează o mărturie / o sursă referitoare la un eveniment/proces istoric este necesar să se răspundă la câteva întrebări fundamentale, și anume:

- Cine este persoana care a lăsat mărturia și de ce a fost consemnată mărturia respectivă?
- În ce măsură a cunoscut direct persoana respectivă evenimentul/procesul istoric respectiv?
- Cât de repede, după evenimentul/procesul istoric, a fost consemnată mărturia persoanei?
- Care a fost contextul istoric în care a fost consemnată mărturia?

La orele de curs, utilizarea multiperspectivității în analiza unei surse istorice impune cinci operațiuni importante, și anume:

1. Descrierea

- Ce fel de sursă istorică este?
- Cine este autorul?
- În ce mod a participat autorul la evenimentele pe care le relatează?
- Când a fost alcătuită sursa?
- La cât timp de la evenimente a fost redactată sursa?
- Există vreun indiciu în cadrul sursei cu privire la destinatarul său?
- Există vreun indiciu în cadrul sursei cu privire la scopul său?

2. Interpretarea

- Dacă autorul sursei este necunoscut, putem afla ceva despre el din analiza sursei?
- Există în cadrul sursei ceva indicii cu privire la modul în care autorul a obținut informațiile pe care le prezintă?
- Formulează autorul sursei ceva concluzii

3. Legătura cu alte informații

- Confirmă sau contrazic informațiile obținute din alte surse pe cele menționate în cadrul celei analizate?

4. Identificarea lipsurilor

- Lipsesc ceva date, nume sau fapte istorice din cadrul sursei analizate, care ne-ar ajuta să răspundem la unele întrebări?

5. Identificarea de noi surse de informații

- Din ce alte surse putem obține informații cu privire la evenimentele / procesele menționate în sursa analizată?

Este foarte important ca profesorul să faciliteze înțelegerea semnificației în utilizarea conceptului de multiperspectivitate. Pentru acesta putem face apel la emisiunile TV, experiența aniversărilor istorice, utilizarea corectă și adecvată a unor termeni istorici cheie (ex. genocid, Holocaust), prezentarea unor puncte de vedere diferite din istoriografie. În același timp. Elevii folosesc, uneori, deopotrivă, manuale sau lucrări de specialitate depășite, dar și unele foarte noi sau novatoare. De aceea, este foarte important ca activitățile desfășurate în clasă care au la bază metodele didactice moderne, precum: gândirea critică.

În cazul abordării de pe pozițiile multiperspectivității apar unele probleme. De pildă, pentru profesorii de istorie problemele principale derivă din problema timpului - numărul de ore sau durata orei de curs și din gradul de flexibilitate a curriculumului. Pentru editorii de manuale de istorie, este foarte important costul manualului de istorie sau numărul de pagini aferente. În același context, pentru elev este foarte importantă folosirea empatiei.

Există numeroase teme, în abordarea cărora se impune multiperspectivitatea. Redăm mai jos doar o listă de teme, care este departe de a fi completă:

- „Mileniul întunecat” la români;
- Cruciadele;
- Probleme ale raporturilor din Țările Române și Ungaria, Polonia în Evul Mediu;
- Personalitatea unor domnitori din Evul Mediu (ex. Vlad Țepeș);

- Războiul de 30 ani;
- Relațiile între revoluția română și cea maghiară în revoluția de la 1848;
- Lovitura de stat bolșevică din Rusia (1917);
- Problema Basarabiei în raporturile româno-ruse/sovietice;
- Răscoala din 1907;
- Personalitatea regelui Carol II al României;
- Mișcarea de exterminare dreaptă în România interbelică;
- Războiul civil din Spania (1936-1939);
- Holocaustul în anii celui de al doilea război mondial;
- Actul de 23 august 1944;
- Evenimentele din anul 1989 în Europa și în România.